

1 Inledning

Man behöver inte beskriva bilderna. Vi har alla sett dem. Gång på gång. När det där Boeingplanet från United Airlines den 11 september kraschade i World Trade Centers södra torn i New York, sågs det i realtid av miljontals tv-tittare världen över. Och de av oss som inte såg de fruktansvärda sekvenserna just då, har fått anledning att göra det i efterhand.

Vi vet inte om världen förändrades den där septemberdagen. En och annan historikerhjärna kommer nog att upptas av funderingar kring det. Men vi vet att tillvaron förändrades för hundratusentals människor. De sörjer nu anhöriga, vänner och arbetskamrater. Detta är det viktigaste i denna tragiska historia. Därför känns det kanske lite futtigt att fokusera på en annan aspekt av terrorattentaten – nyhetsflödet. Men det är väsentligt att också detta görs.

Det år som nu går mot sitt slut måste betraktas som ganska händelserikt. Ändå är det knappast någon överdrift att kalla terrorattentaten i USA den 11 september, inklusive dess efterspel, för "årets nyhet". Även i svenska massmedier lär attentaten vara den enskilt mest uppmärksammade händelsen hittills i år.

Så nog skrevs det om ämnet. Men vad var det som skrevs? Denna fråga ska jag försöka besvara i den här rapporten.

2 Undersökningen

Mer specifikt utreder rapporten hur terrorattentaten den 11 september och dess efterspel skildrades i de tyckande delarna av svenska tidningar – det vill säga ledar- och kultursidor samt krönikespalter. För att få en någorlunda heltäckande bild har de sex största storstadstidningarna och två av de största regionaltidningarna studerats. Dessa tidningar är således:

Aftonbladet (AB) – oberoende socialdemokratisk

Dagens Nyheter (DN) – oberoende liberal

Expressen – liberal

Goteborgs-Posten (G-P) – liberal

Nerikes Allehanda (NA) – liberal

Svenska Dagbladet (SvD) – oberoende moderat

Sydsvenska Dagbladet (SDS) – oberoende liberal

Östgöta Correspondenten (Corr) – borgerlig

En invändning mot urvalet skulle kunna vara den uppenbara övervikten för liberala tidningar. Förklaringen är naturligtvis att det svenska tidningslandskapet ser ut så. Vill man granska hur svenska medier skriver kommer man oundvikligen att få en övervikt för liberala tidningar. Det är samtidigt på sin plats att notera att den politiska beteckningen endast gäller ledarsidorna: I den mån tidningens politiska beteckning spelar in i resultatet, gör det så endast för en tredjedel av den tyckande journalistik som granskas.

Samtliga av dessa tidningars dagsutgåvor under perioden 12-26/9 – alltså från första dagen efter händelsen och två veckor framåt – har studerats. Totalt berörde drygt 200 ledarartiklar, 140 kulturartiklar och 80 krönikor i dessa tidningar på något sätt det aktuella ämnet. Därtill kommer drygt 30 ledarartiklar, 10 kulturartiklar och 10 krönikor som under perioden 8-10/10 kommenterade svarsattacken mot Afghanistan. Undersökningen är emellertid helt och hållet kvalitativ.

Jag har lagt upp framställningen så att jag först redogör för hur i tur och ordning ledarsidorna, kultursidorna och krönikorna skildrade först terrorattentaten och dess efterspel, och därefter – för att förtydliga bilden – svarsattacken mot Afghanistan. Dessa avsnitt syftar till att – utan några värderingar – ge en så heltäckande bild som möjligt av hur debatten artat sig och hur de olika aktörerna rapporterat och förhållit sig. Utifrån detta drar jag sedan ett antal slutsatser.

3 Ledarsidorna

Det må vara att skjuta från höften, men jag är ändå ganska säker när jag påstår att ledarsidorna inte på länge varit så eniga i en viktigare aktualitet. När det gäller själva grundfrågan om terrorattentaten uppvisar ledarkommentarerna, åtminstone inledningsvis, påfallande likheter. Så småningom framträder dock framför allt Svenska Dagbladet, Sydsvenska Dagbladet och Dagens Nyheter som de mer USA-vänliga extremerna. Detta med Aftonbladet, och i någon mån Expressen, som motpol. En sådan binär beskrivning kan dock vara en aning missvisande. Det har visserligen förekommit variationer och nyanser i det sagda, men vad och hur man kommenterat följer ett tydligt tematiskt och kronologiskt mönster. I detta avsnitt har jag därför strukturerat framställningen efter detta mönster.

Dagen efter: "Attack mot det öppna samhället"

I de omedelbara kommentarerna efter attentaten – i nästan samtliga fall uppenbart skrivna under viss tidspress – framskymtar tre huvudpoänger.

För det första beklagas det mänskliga lidande som attentaten orsakat. *"Sorg och vrede är de känslor som griper tag i oss inför detta fruktansvärda dåd"*, skriver **Helle Klein** i **Aftonbladet**, medan **Expressen** talar om *"vidriga"* scener, **DN** om *"fasaväckande bilder"* och **Sydsvenska Dagbladet** om *"en skändighet"*.

För det andra betonas det ödesmättade i det inträffade. *"Tisdagen den 11 september 2001 tog världshistorien ett språng, ännu oklart till vad"*, skriver exempelvis **SvD**, medan **Niklas Ekdal** i **DN** skriver att dådet *"kommer att förändra världen för alltid"*. Längst går **Ola Ström** i **Nerikes Allehanda**: *"En sak är dock säker. Det kommer att skapas en ny tideräkning – före och efter den svarta tisdagen i USA."*

För det tredje fastslås att attentatet inte bara var ett angrepp mot USA, utan mot alla demokratiska samhällen: *"I går bevittnade vi motsatsen till liberalism"*, fastslår **Nerikes Allehanda** medan **Expressen** formulerar det med att attacken drabbat *"några av den fria världens symboler; världshandeln och det amerikanska försvaret. Idag är vi alla amerikaner, inte bara i egenskap av chockade tv-tittare, utan också som demokrater."* Med rubriken *"Kriget mot demokratin"* förklarar **DN** vad man menar att attentatet egentligen var, samtidigt som **Niklas Ekdal** i en annan artikel skriver att slaget indirekt var riktat *"mot demokratin och hela det öppna samhället. Någonstans i världen jublar någon över att Babels torn har rasat, medan vi andra sörjer i chock"*.

På ett sätt skiljer sig **Svenska Dagbladet** från de andra tidningarna, när man låter fler än bara gärningsmännen få en slänga: *"Amerikahatarna världen runt firade nya triumfer på tisdagen."* Tidningen låter vidare antyda att dessa

”amerikahatare” även inbegriper aktörer i den svenska debatten, en retorik som man senare får kritik för.

Dagarna därefter: ”Kriget mot terrorismen”

Från och med andra dagen efter attentatet börjar fokus förflyttas från den omedelbara chocken, mot hur USA ska besvara det inträffade. Det betonas att just eftersom terrorismen inte är ett enbart amerikanskt problem, så bör den bekämpas internationellt. Och enligt ledarkommentarerna är det också just terrorismen som ska bekämpas. Det är inte rimligt att islam som religion får bära skulden för oförrätter begångna av ett fåtal muslimer – för redan vid denna tidpunkt verkar skribenterna övertygade om att förövarna är muslimer.

DN (13/9) slår fast att en ”*krigshandling av denna omfattning måste besvaras militärt*”, samtidigt som **Per Ahlin** i en annan artikel på sidan konstaterar att en ”*unilateral aktion från amerikansk sida behöver varken vara oacceptabel eller olaglig*” men att ”*terrorismen är ett internationellt problem och måste behandlas som ett sådant*”. **Sydsvenska Dagbladet** (13/9) påpekar: ”*Amerikaner har räddat Europas frihet i två världskrig och ett kallt krig. Också i kriget mot terrorismen krävs gemensamma ansträngningar.*”

I vilket forum ska då detta internationella agerande ske? **Sydsvenska Dagbladet** (13/9) ger ett svar: ”*Nu mer än någonsin måste EU agera som en enad kraft och sluta upp bakom USA*”. **Aftonbladet** (14/9) och **Nerikes Allehanda** (14/9) menar att framför allt FN har en viktig roll att spela. **NA** skriver: ”*Arbetet med att ta fram en FN-deklaration mot terrorism måste intensifieras.*” **G-P** (14/9) tycker att det är ”*uppmuntrande*” att även Ryssland engagerar sig i frågan. **Expressen** (15/9) menar att attentatet uppenbarar det ”*absurda i den balanserade neutralitetsdoktrinen*” och hoppas att Sverige nu på sikt börjar närma sig ett Nato-medlemskap.

På samtliga ledarsidor fastslås att varken muslimer kollektivt eller islam som sådant kan skuldbeläggas för det inträffade. I **DN** (14/9) skriver **Charlotta Friberg** att det är absurt att muslimer ska behöva upprepa sitt avståndstagande från dåden: ”*Det är som om Svenska kyrkan skulle skicka ut pressmeddelanden efter kristna extremisters ageranden runt om i världen.*” **Nerikes Allehanda** (13/9) slår fast: ”*Säger vi att terrorismen ska bekämpas, handlar det (...) även om att inte förfalla till förenklade fördomsfulla föreställningar om vem som representerar det goda respektive onda.*”

Nu börjar också frågorna om varför just USA drabbats att ställas. **Olle Svenning** erkänner i **Aftonbladet** (13/9) att det kan te sig hädiskt att diskutera USA:s politik vid denna tidpunkt, men att det borde ”*gå an att upprepa den kritik mot USA:s politik i Centralasien som så många amerikanska experter och forskare formulerat*”. Mer rakt på sak är **Torbjörn Gustavsson** i **Correns** socialdemokratiska ledarspalt (14/9). Han påminner om att attentatet inträffade på dagen 28 år efter militärkuppen i Chile – ”*ett av många exempel på hur amerikansk utrikespolitik ofta dikteras av finansoligarkins intressen*”. **Gustavsson** fortsätter: ”*Den ultimativa, globala*

aktivismen har kostat människoliv och orsakat förödelse. Ur denna förödelse växer vanmakt och förbittring.”

I samma dags borgerliga huvudledare argumenterar Corren i motsatt riktning. *”Nog är det dock lite osmakligt att innan ens rasmassorna hunnit röjas undan i New York och Washington börja skuldbelägga en drabbad nation?”*, skriver man och konstaterar att *”när all politisk energi slösas på att blåsa upp yttre fiendebilder (...) förhindras den demokratisering som skulle ha rest dem som i dag upplever sig vara maktlösa ur detta tillstånd”*. **DN** (15/9) undrar – apropå de tre tysta minuterna – om utfallen mot USA kanske är *”en följd av en alltför endimensionell samhällsuppfattning”*.

I stort låter ledarsidorna fortfarande ganska lika i sitt fördömande av attentaten. Men följande exempel illustrerar att hoppfullheten varierar. På lördagen (15/9) berättar **Nerikes Allehanda** legenden om hur efesierna byggde upp sitt raserade Artemistempel. **NA** avslutar med att konstatera att det *”kommer att komma nya skyskrapor, och tron på det demokratiska samhället kommer att återvinnas”*. Samma dag varnar **Per Ahlmark** i **DN** för att nästa steg kan bli terror med kemiska och biologiska vapen, och avslutar med ett dystrare konstaterande: *”Bara USA och Europa i samverkan kan hindra de katastrofer som väntar oss.”*

Första söndagen: ”Veckan då världen förändrades”

På söndagen ger redaktörerna i breda artiklar sin syn på veckan som gått. I **Expressen** önskar **PM Nilsson** att det amerikanska svaret kommer att bygga på liberalismens och globaliseringens principer och att det inte glöms bort att det är just demokratins ideal som försvaras.

I **Sydsvenska Dagbladet** polemiserar **Per T Ohlsson** med de debattörer som börjat peka på USA:s eventuella skuld. Han avfärdar de som tycker att USA – eftersom det inte är en perfekt demokrati – är diskvalificerat från att leda kampen mot terrorismen. *”De som hävdar det måste, i konsekvens med sin egen logik, skriva om 1900-talets historia. (...) Om friheten måste försvaras av perfekta demokratier är vi förlorade: det finns inga”*, skriver Ohlsson och fastslår att valet av förhållningssätt nu är *”ett val som inte medger någon neutral eller relativiserande tredje ståndpunkt”*. **G-P:s Peter Hjørne** känner främst bedrövelse över det som hänt, men går också han i polemik med dessa debattörer: *”Att inte entydigt ta avstånd från massmorden på oskyldiga civila i USA är att vara beredd att kompromissa med ondskan.”* Också **DN:s Hans Bergström** bemöter i mer akademiska former argumentationen hos dem som vill tillmäta USA skuld. Ungefär samma budskap, men i en mer jordnära förpackning, förmedlar **Niklas Ekdal** i en artikel på samma sida. Han avfärdar islam, arabisk kultur, USA:s makt och frihet, Europas välstånd och Israel som det verkliga problemet: *”Den slingrande skiljelinjen går mellan dem som tror på mänskliga framsteg och dem som tror på våldsamma genvägar tillbaka till paradiset.”*

När en vecka gått: "I vedergällningarnas tid"

På måndagen öppnar New York-börsen efter att ha varit stängd sedan attentaten. Detta, samt tisdagens regeringsförklaring och den förestående budgetpresentationen, gör att flera ledarsidor i början av veckan spekulerar kring den svenska och globala ekonomins framtidsutsikter. Inte oväntat är alla eniga om att den ekonomiska ovissheten ökat med det inträffade.

När riksdagens högtidliga öppnande hålls på tisdagen, ägnar sig ledarsidorna främst åt att granska och kritisera regeringsförklaringen. Men samtidigt beskrivs öppnandet som en viktig och värdig manifestation för demokratin, och ännu en gång upprepas det beröm som statsministern – inte minst från **SvD**, **SDS** och **DN** – fått för sitt agerande i samband med terrorattentaten. **SvD** tycker uppskattande att Göran Persson uttryckt sig "klart och enkelt" och **SDS** att han varit "befriande tydlig". I flera kommentarer konstateras också att Göran Persson vuxit i sin statsministerroll.

Om ovissheten kring den ekonomiska framtiden är stor, så är den det också kring vilka åtgärder USA ska ta till som svar på terrorattentaten. Det beskrivs visserligen bara som en tidsfråga innan USA går till attack mot Afghanistan, men ingen vet i vilken omfattning. I **G-P** (17/9) menar **Lars Borgström** att USA:s agerande också är ett ställningstagande för eller emot isolationism: "Det ställningstagande som Bush-administrationen nu gjort medför ett oöverskådligt långvarigt och mer närgånget engagemang i världens affärer."

Aftonbladet (16/9) oroas över "Bushs hotfulla våldsretorik" och tycker att de regeringar som nu "mer eller mindre entusiastiskt, allierar sig med USA:s nya krig, borde ställa många skeptiska och kritiska frågor". **Helle Klein** – som tidigare (**AB** 12/9) förkunnat att ondska aldrig kan bekämpas med ondska – beklagar sig (17/9) över dessa "krigiska män". **Åsa Petersen** (18/9) tycker sig leva "i vedergällningarnas tid", varmed hon avser att såväl terroristerna som terroroffren tror på "hämnden som rättsskipare och tröst".

DN:s Per Ahlin (19/9) verkar inte helt dela **Aftonbladets** bedömning: "Terrorismen kan inte enbart skjutas bort. Denna insikt finns också i Bush-administrationen, vars maningar till allmänheten om att inte tro på en snabb seger varit många." **Sydsvenska Dagbladet** (21/9) understryker att USA inte "självsvåldigt agerar världspolis", utan att man har åtminstone två resolutioner från FN:s säkerhetsråd bakom sig. **Corren** (21/9) medger att folkrätten inte ger något precist svar på hur stater får agera vid terrorhot och att den därför måste moderniseras, men påpekar att "det kan eller bör naturligtvis Amerika inte vänta på". Dagen efter konstaterar **Corren** vidare: "Föreställningen att vi under inga förhållanden får gripa till våld mot våldsverkare kostade tvåhundra tusen livet i vår egen världsdelen under det gångna decenniet."

Ur spekulationerna kring USA:s svar, uppstår nu en debatt kring ledarsidornas ståndpunkter i denna fråga. Den 18/9 skriver **Expressen**: "På

Svenska Dagbladets ledarsida härskar en motbjudande stridslust. Och på DN:s dito avfärdar chefredaktör Hans Bergström all förklaring och undersökning om den politiska och sociala bakgrunden till dådet som ett svek mot demokratin.” Samma dag kritiserar **DN** i sin tur att terrorattentaten väckt ”gamla stämningar för eller emot USA, som om historiens värsta enskilda terroristdåd kunde reduceras till en möjlighet att komma åt politiska meningsmotståndare på hemmaplan”. Som aktörer vilka bidragit till detta nämner **DN** särskilt **SvD:s** ledarredaktion å ena sidan och debattörerna **Johan Ehrenberg** och **Jan Guillou** å andra. I **Corren** (21/9) ansluter sig **Torbjörn Gustavsson** till kritiken genom att angripa sina kolleger: ”Begyppet intellektuell härdsmläta passar bra in som samlingsrubrik på de borgerliga ledarsidor som okritiskt suger i sig allt som sågs av USA:s president George W Bush.”

Mats Johansson avfärdar kritiken i **SvD** (23/9): ”Åt de vanligaste Amerikahatarna i svenska medier är inget att göra; det är ungefär samma gäng som stod på Saddam Husseins sida under FN:s befrielse av Kuwait”. Han fortsätter: ”Vi har på ledarplats avstått från den religiösa faktorn och vi har inte utpekats gärningsmän. Vi har heller inte accepterat ’förklaringen’ att terrorn kan motiveras med att människor i länder där de förtrycks av sina diktatorer är fattiga.”

I **Nerikes Allehanda** (22/9) upprörs **Alex Voronov** över att vänsterdebattörer nu dyker upp i massmedia ”för att vädra sina gamla värderelativistiska och antiamerikanska åsikter”. Men **Voronov** medger samtidigt att borgerliga debattörer inte givit ett bra svar på varför vi sörjer just terroroffren i USA när vi annars inte sörjer andra krigs- och svältoffer.

Natten mellan torsdag och fredag håller den amerikanske presidenten sitt årliga så kallade State of the Union-tal till kongressen. Talet kretsar förstas kring de senaste dagarnas händelser och talet kommenteras därför på några svenska ledarsidor. **Sydsvenska Dagbladet** (22/9) tycker att Bush nådde fram: ”han har fått kritik hemma och utomlands för sitt språkbruk. Först hette det att hans ordval inte var inspirerande, sedan att han uttalat sig grovt och okänsligt. I talet till kongressen begick han inga sådana misstag. Varje ord hade vägts på guldvåg”. Bush visade enligt **SDS** att han vuxit med uppgiften. I **Corren** (22/9) instämmer **Torbjörn Gustavsson** visserligen i att talet ”var mer nyanserat än de slagordspamfletter som Bush tidigare producerat”, men han ogillar ultimatumet till världens stater att de antingen är med eller emot USA i kampen mot terrorismen.

När två veckor gått: ”Att förstå eller att visa förståelse?”

På kultursidorna och i krönikorna har vid det här laget debatten om USA:s eventuella skuld tagit rejäl fart. Det hävdas att USA i sitt maktutövande genom historien gjort sig skyldig till minst lika allvarliga dåd som de mot World Trade Center och Pentagon. Dessutom, argumenteras det, är det den kapitalistiska och amerikanistiska världsordning som USA naturligen är motor i som driver frustrerade människor till terrorismen. Kort sagt: USA har sig

själv att skylla. Ingen ledarsida går så långt som att hävda just detta, även om några så smått tangerar det i sina förklaringar av terrorismen.

Under rubriken "Dådet har en förklaring" skriver **Expressens Jan Lindström** den 20/9: "Sedan lång tid vet vi att det alltid finns människor, mest unga män, i ockuperade, nertryckta, utsugna, förbittrade och/eller starkt religiösa folkgrupper som är redo att dö för Saken. Saken är i detta fall att hämnas för amerikanska truppers närvaro i det heliga Saudiarabien, för USA-inspirerad blockad av Irak med tiotusentals barns död som följd, för amerikanska vapen, pengar och moraliskt stöd åt Israel mot Palestina." **PM Nilsson** hävdar (**Expressen** 23/9) att förövarnas motiv för attentaten förmodligen i första hand var "USA:s utrikespolitik i Mellanöstern". **Ann-Charlotte Marteus** rapporterar (**Expressen** 25/9) från New York där hon menar att många är "helt på det klara med att USA:s utrikespolitik har medverkat till att föda eller underblåsa konflikter och förtryck på många håll i världen".

Samtidigt påpekar **Expressen** (24/9) att "fundamentalism och terrorism i vår värld göds av segregation och orättvisor" och den 26/9 bygger man ut sin analys: "USA:s maktbalansrande realpolitik i Mellanöstern har främjat många dårar (...) Men om det är någonting som drabbat befolkningen i denna del av världen så är det frånvaron av vad USA i grunden faktiskt står för: demokrati och marknadsekonomi." Denna analys verkar ligga i linje med de andra ledarsidorna. **DN** (20/9) konstaterar till exempel att "Vägen till minskad fattigdom går via fria och rättvisa val, rättstrygghet, ekonomisk frihet och ökad handel".

I **G-P** (25/9) varnar **Anders Kilner** för att förklara attentaten med materiella orättvisor: "Svält och umbäranden kan skapa desperation. Men det är ingen universalförklaring till terrorism. Lika lite går det alltid att med ledning av vad som är känt av retoriken hos fanatiska grupper, rörelser eller regimer enkelt kategorisera dem som vänster, religiösa, höger eller något annat." **Correns Magnus Karaveli** angriper den 21/9 "förståelsen för" – vilket han skiljer från "att förstå" – terrorismen: "Jag kan känna en stilla vrede över den bristande medkänslan med terrorns offer, över att så många i vårt offentliga samtal riktat sin uppmärksamhet åt andra håll, över det till synes måttlösa behovet av att visa förståelse för att araber är arga på väst." **Karaveli** menar att denna kategoriska förståelse har otäcka paralleller: "Juden var nazismens syndabock. Amerika – och naturligtvis också juden – är den islamiska fanatismens syndabock, roten till allt ont i Mellanöstern."

Krafter inom socialdemokratien börjar nu visa missnöje med Göran Perssons USA-vänliga linje. När Persson avfärdar denna kritik får han ytterligare beröm från de borgerliga ledarsidorna. **Charlotta Friborg** skriver exempelvis om honom i **DN** (22/9): "Ån en gång gör han ett tydligt avsteg från traditionen Palme-Carlsson och visar att han snarare knyter an till arvet efter Erlander. I den meningen står Göran Persson (...) för ett generationsskifte i socialdemokratisk politik." **Barbro Hedvall** framför i samma tidning (25/9) att Göran Persson "ger svensk politik en tydlighet som är ovan. Dessutom placerar han den värdeomvärdet klart i västvärlden. Också det är ovan". **Sydsvenska Dagbladet** (26/9) ger två förklaringar till statsministerns nyorientering: "dels

att Persson inte tillhör partiets gamla 'aristokrati', dels att han påverkats av det ansvar som följer av EU-medlemskapet'.

I detta Perssonvänliga ljus måste man se den starka kritik som vänsterpartiet snart får utstå på flera ledarsidor. Lördagen den 22 september anordnar partiet en manifestation mot att regeringen stödjer ett militärt svar från USA på terrorattentaten. Såväl **Nerikes Allehanda** och **SvD** som **Sydsvenska Dagbladet** talar om hyckleri och **SDS** (25/9) hävdar att det "är uppenbart att vänsterpartiet inte kan hålla sina gamla reflexer i styr". I ett sådant läge tycker **SDS** (23/9) att regeringen bör söka sig mot de borgerliga partierna och snabbt enas om en ny säkerhetsdoktrin där neutraliteten stryks.

När två veckor gått sedan terrorattentaten i USA kan man konstatera att någonting faktiskt har förändrats. **Aftonbladet** (24/9) förkunnar att "Bomber löser inte problemen" Vid denna tidpunkt har inga bomber fallit. Detta faktum kommenterar **Per Ahlin** i **DN** (26/9): "Hittills har resultatet varit anmärkningsvärt. Tonläget är visserligen högt och ordvalen inte alltid så tilltalande för europeiska öron. Men kontrasten till den Bush som förde valkampanj och som rivstartade i Vita huset är tydlig." **Corren** (25/9) går ännu längre: "Allvarlig beslutsamhet, en stark känsla av att ingå i ett kollektiv, att stå upp för något som är större än den senaste dokusåpan i teve – det blir den nygamla innebörden av begreppet Amerika. I denna mening skulle också vi svenskar behöva bli mer 'amerikanska'."

4 Kultursidorna

Kultursidornas bevakning av terrorattentaten och den efterföljande debatten, skiftar givetvis i såväl inriktning som omfattning. Flest artiklar har **Dagens Nyheter**. **DN** och **SvD** har, i jämförelse med övriga tidningar, längre och något mer intellektuellt färgade artiklar. På framför allt kultursidorna i **SvD**, **SDS** och **DN** förekommer också ganska livliga debatter i ämnet.

"Tidevarvets kulmination"

Flera tidiga kommentarer andas förstas oro och rädsla. Även på kultursidorna talas det i ganska ödesmättade termer. Den som uttrycker sig mest dramatiskt är nog den brittiske författaren **Martin Amis** i en essänovell i **G-P** den 22/9: "Detta var ögonblicket för det postmoderna tidevarvets kulmination och slut." I åtskilliga artiklar på kultursidorna reses också det påstående som blivit ett massmedialt mantra: Världen kommer inte att bli sig lik efter det här.

Rädslan kan också ta sig uttryck utöver ovissheten: **Edda Manga (G-P 14/9)** uttrycker oro för "den framtida katastrof som vi på goda grunder har att vänta", medan **Per Landin (DN 16/9)** beskriver en annan rädsla. Det som skrämmer är "den absoluta visshet och disciplinerade kompromisslöshet som förefaller ha uppfyllt självmordspiloterna".

"Terror som föder terror"

Varför attackerades USA? Svaret på den frågan skiljer sig mellan ledar- och kultursidorna. På kultursidorna verkar enigheten nästan total kring USA:s skuld.

Paul Frigyes ironiserar i **Expressen** (16/9): "Är det styggelser som svenska kommunalval, Londons mångkulturalism och Amsterdams porrbutiker som får fanatiker att planera och genomföra ett så omfattande terrordåd? Eller är det ändå inte i första hand en attack mot USA, dess utrikespolitik och makt?" Historikern **Lars Trägårdh (DN 15/9)** ger honom rätt i att USA:s Mellanösternpolitik har "skapat en fertil grogrund för anti-amerikanism". Och **Expressens Per Wirtén** (12/9) tycker att det under ruinerna i New York döljer sig en "amerikansk politisk tragedi: en ovilja att ta ansvar för den egna makten". Mot denna specifika USA-kritik polemiserar **Kim Salomon (SvD)**

19/9). Salomon konstaterar att amerikansk utrikespolitik sammanväver nationella intressen med nobla ideal.

De båda brittiska journalisterna **Robert Fisk** och **John Pilger** nämner båda USA specifikt, men verkar också rikta mer generell kritik mot västerlandet. **Fisk** tror i **DN** (14/9) att orsaken till attentaten kan hittas långt tillbaka i historien: "Våra brutna löften (...) ledde oundvikligen till denna tragedi." **John Pilger** (**AB** 14/9) talar även han om en historia av svek, men menar också att väst har "utövat, demonstrerat och missbrukat sin rikedom och sin makt medan klyftorna mellan olika delar av mänskligheten (...) vuxit som aldrig förr". **DN:s Johan Croneman** (20/9) har en egen teori: "Den 8 maj (1945, min anm) startade samtidigt tredje världskriget – men i tredje världen. Och där har vi försökt hålla det sedan dess."

Kontrasterande förklaringsmodeller till terrorismen ger för det första **Håkan Arvidsson** (**SvD** 16/9) som tror att den "bottnar i ett oresonligt hat mot värden som frihet och individens okränkbarhet", för det andra **Lennart Berntson** (**SvD** 16/9) som menar att det inte är "frustration över orättvisa förhållanden som göder terrorismen, utan extrema uppfattningar och rörelser".

"Inte blodshämnd – rättvisa"

"Desperat letar nu den amerikanska regeringen efter en fiende som går att nå med traditionella militära maktmedel", skriver debattören **Björn Kumm** i **SvD** den 13/9. Han antyder att det är en situation Washington väntat länge på: "Nu är världskommunismen (...) borta, men stort behov föreligger av en identifierbar fiende". Välkommet eller ej, så småningom får man klart för sig att Usama bin Ladin befinner sig i Afghanistan, varför en svarsattack mot detta land rycker allt närmare. Samtidigt diskuteras det på kultursidorna.

I synen på hur USA ska besvara terrorattentaten verkar skribenterna förhållandevis eniga i sin tveksamhet inför en amerikansk militäroperation. Grundinvändningen är gemensam: "Är det förnuftigt att möta terror med terror?" (**Corren** 19/9); "Ingenting rättfärdigade dödandet av oskyldiga människor i Amerika förra veckan; och ingenting rättfärdigar dödandet av oskyldiga människor i Irak, Afghanistan eller någon annanstans." (**John Pilger**, **AB** 20/9); "Rättsstater kräver inte blodshämnd utan rättvisa." (**Torbjörn Tännsjö**, **AB** 23/9). Författaren **Nina Hjelmgren** (**G-P** 20/9) står för en annan förekommande invändning, nämligen att en invasion i Afghanistan skulle drabba civilbefolkningen hårt: "Återigen riskerar människorna i Afghanistan att grymt utnyttjas av en stormakts ändamål."

En som däremot – om än med ett varningens finger höjt – accepterar en militär operation är **Anders Ehnmark** (**SDS** 20/9): "Att USA tänker ge igen är lätt att förstå. Det är också nödvändigt. Demokratin måste försvara sig." **Östgöta Correspondentens Staffan Stolpe** förklarar den 21/9 att han skulle vilja att USA anstränger sig att få en så stor del av den muslimska världen som möjligt med i den militära alliansen mot terrorism.

"Vilda västern och högteknologi"

Det är uppenbart att inte alla kulturskribenter har särskilt mycket till övers för USA i allmänhet och president George W Bush i synnerhet. På flera ställen framförs klassisk kritik mot USA och dess president. För det första är det givetvis alla de artiklar som redovisas ovan och som kritiserar USA:s påstådda roll som "världssheriff". För det andra är det artiklar som söker skjuta i sank mer strukturella fenomen i det amerikanska samhället. **Expressens Nils Schwartz** frågar sig (20/9) retoriskt varifrån vi fått demokratin: "*Är den något vi fått till låns av amerikanerna? Är den inte svenska folkets eget verk*". I en brett uppslagen artikel i **Expressen** den 24 september skriver **Ritt Goldstein**, amerikan som sökt politisk asyl i Sverige, på temat att USA under de senaste åren förvandlats till en väktarstat. Och i **DN** (22/9) berättas hur anhöriga till de omkomna vid attentaten mot World Trade Center kommer att få helt olika försäkringsersättning trots att de omkomna arbetade i samma företag. Skillnaden är att det ena offret var börsmäklare och den andra anställd i företagets lunchrum. Den sistnämndes offer får nämligen inget – "*vid sidan av de 30 000 dollar alla efterlevande är berättigade till genom en brottsofferförsäkring tecknad av staten New York*". "*Inför döden är alla olika*", konstaterar **DN**.

President Bush den yngre verkar just nu inte vara lika populär hos svenska kulturskribenter som han är hos den amerikanska befolkningen. Förutom de många tarvligheterna om Bushs ordkonster, finns det de som faller djupare hän i utmålandet av en alltigenom dum rikemansson från Texas. **Andreas Utterström** (**NA** 16/9) erkänner att han inte är någon expert på amerikansk politik, men att Bush i hans ögon är "*en fåntratt*". **Utterström** fortsätter: "*Just för att sudda ut hånleenden hos politiska motståndare kommer USA:s president nu att inleda en arabjakt vars motstycke vi tidigare aldrig skådat*". I **DN** den 15/9 skriver **Lars Trägårdh** – utan att han direkt behöver uttala vem han menar: "*Om New York på många sätt är allas vår gemensamma världshuvudstad, så känns Texas och den mentalitet som många associerar med detta andra USA som främmande och provinsial*". I **DN** (20/9) bygger **Johan Croneman** vidare på Texas-spåret. Om Bush skriver **Croneman** att "*nog var han lite nöjd när han fick koppla ihop Vilda Västern med högteknologi. Precis som jänkaren och cowboyen i Stanley Kubricks 'Dr Strangelove' när han grenslar atombomben, lyfter rodeohatten och på väg ner mot förintelsen ger världen några rejäla 'jiihaaa'*". Längst går nog **Expressens Bo Madestrand** som den 13/9 står för följande formulering: "*I bild har den arabiska terroristen inte mycket gemensamt med ondskans mer kända profeter – han har ingenting av Hitlers demoniska utspel, Khadaffis kyliga blick eller Bushs arroganta attityd*". Att **Madestrand** den 18/9 i princip utnämner Bush till kristen fundamentalist kan svårligen överträffa jämställandet av honom med Hitler och Khadaffi.

"Civilisationernas krig"

Harvardprofessorn Samuel P Huntington presenterade 1993 sin teori om "civilisationernas krig", det vill säga att framtidens krig inte kommer att föras

mellan stater, utan mellan kulturer. Efter terrorattentaten och den efterföljande upptrappningen mot talibanernas Afghanistan aktualiseras denna teori i debatten. **Fredrik Borneskans (Corren 25/9)** oroas över ett "civilisationernas krig"-scenario om den militära insatsen mot terroristerna vidgas.

Carsten Jensen (DN 18/9) avfärdar Huntingtons teori. Regeringar och individer kan enligt honom vara skyldig till handlingar, men inte civilisationer, kulturer, ett folk eller en hel nation. Problemet är att terrorattentaten har skett anonymt, varför det kan tillskrivas envar och ingen särskild – en mentalitet helt enkelt.

"Varning för Gud"

Under denna rubrik i **Aftonbladet** den 22/9 går den portugisiska nobelpristagaren i litteratur **José Saramago** till angrepp mot religionens roll i terrorismen. Han menar att "religioner (...) aldrig har tjänat till att föra människor samman". Samtidigt pågår en debatt i ämnet på **DN:s** kultursida mellan **Thomas Anderberg** och **Ola Larsmo**. **Anderberg** hävdar (17/9) att religioner inte kan friskrivs helt och hållet från ansvar: "Att säga att de grymheter som utfördes i USA i veckan (...) helt saknade religiös betydelse är en förenkling av samma slag att säga att de grymheter som utfördes i Sovjetunionen under trettio- och fyrtiotalen, eller i Kambodja under 70-talet, inte alls handlade om kommunismens teori." **Larsmo** (23/9) säger sig däremot vara glad över att nyhetsrapportörerna velat se bortom religionen som förklaring.

"Sorgens diktatur"

Som vi ska se längre fram protesterar **Jan Guillou** i en krönika i **Aftonbladet** (17/9) mot de offentliga sorgeyttringar som runt om i landet förorsakats av terrorattentaten. Detta får flera andra kulturskribenter att följa efter. I **DN** relanserar **Mikael Löfgren** (22/9) uttrycket "sorgens diktatur". Det är hämtat från Stig Dagerman, som använde det för att beskriva de offentliga reaktionerna i landet vid Gustaf V:s frånfälle, men det äger enligt **Löfgren** fortfarande sin relevans: "Läst i dag är det omöjligt att inte associera (...) Skillnaden är att 2001 uppvisar sorgens diktatur globala anspråk." **Löfgren** har förståelse för att svenskar identifierar sig med de amerikanska offren, men understryker samtidigt att "'amerikan' betyder i sammanhanget mer än oskyldigt terroroffer. 'Amerikan' betyder också medborgare i världens mäktigaste land". **Löfgren** upprörs över att världen är en, men villkoren så olika: "När det är rätt att sörja är det fel att jubla. När tusentals oskyldiga drabbas är det rätt att sörja. Då är det fel att jubla. Men är det alltid så? (...) Miljoner oskyldiga har genom historien drabbats utan att resten av mänskligheten proklamerat sorg. Inte sällan har någon jublat." I dispyten mellan **Jan Guillou** och **DN:s** chefredaktör **Hans Bergström** kritiserar **Löfgren** följaktligen och uttryckligen den senare, något som föranleder det något ovanliga att chefredaktören dagen efter på ledarplats uttrycker sin indignation mot en artikel i den egna tidningen.

I **Aftonbladet** (25/9) ställer sig **Jan Myrdal** – helt enligt sina egna ord – upp för att bli räknad. Med detta menar han att i en stund då allmänheten ger massivt stöd för en sak (i det här fallet sorgen över terrorattentaten), stå upp för en avvikande uppfattning. **Myrdal** uttrycker denna uppfattning väldigt klart: *”Det är dock i vår värld inget märkligt med sextusen terroroffer.”* Inte så att **Myrdal** är opåverkad av attentaten: *”Jag är upprörd över de många döda och det lidande i vilket de dör i detta långa pågående krig men jag delar just därför inte den särskiljande upprördheten över terrorn mot New York och Washington. Ty de som där dog de dog som civila och oskyldiga offer i ett långt krig där mångfaldigt fler dödats före dem och nu mångfaldigt fler kommer att dödas efter dem.”*

I **Sydsvenska Dagbladet** uppstår en debatt på kultursidan. Detta efter ett inlägg av litteraturvetaren **Anders Johansson** (14/9). Han pekar på vad han ser som en feltolkning: *”det kunde inte ha varit vem som helst av oss; det var ingen tillfällighet att angreppet riktades mot USA!”* Detta påstående innebär enligt statsvetarna **Magnus Ericson** och **Martin Hall** (15/9) att man jämför människor med staten, något som de båda tycker är ett obehagligt felslut: *”Det kunde ha varit vem som helst av oss, och det är det som det öppna, demokratiska samhället betyder.”* **Anders Johansson** svarar (18/9): *”Ericson och Hall tycks lyckligt ovetande om att det finns mängder av människor som inte alls kunde ha befunnit sig i World Trade Center den där dagen, av den enkla anledningen att de sitter inspärrade i fängelselika flyktingläger”.* **Per Bauhn**, docent i praktisk filosofi, gjuter nytt liv i debatten på samma sida (19/9): *”Man måste fråga sig varför det ska sitta så trångt i halsen för vissa svenska intellektuella att klart och entydigt ta avstånd från terrorattacken i New York, utan att lägga till några ’men’ eller ’om’?”* **Björn Kumm** är oförstående inför **Bauhns** fråga (25/9): *”Jag vill gärna tro att det ska vara möjligt att granska och analysera det som går under namnet ’terrorism’ i ett större politiskt sammanhang utan att man därför (...) omedelbart klassas som en sig krumbuktande demokratifiende eller antiamerikan.”*

Marie Demker, docent i statsvetenskap, är på **Bauhns** linje. I **SvD** (25/9) skriver hon att vägran att delta i sorgearbetet visar att man låter bli att dra skiljelinjer dels mellan individen och samhället, dels mellan relativiserat balanstänkande och absoluta värden. **Lars Lönnroth** (**SvD** 26/9) tycker att pratet om ”sorgens diktatur” lätt kan bemötas. För det första är det inget tvång att sörja de amerikanska offren. För det andra är varje människas värde oändligt och det kan därför inte vägas mot ett annat. Däremot är det enligt **Lönnroth** naturligt att vi känner mest för offren i USA, eftersom det ligger såväl kulturellt som tidsmässigt närmast. **Stefan Helgesson** skriver något liknande i **DN** (19/9). Han skiljer på attentatens konkreta och symboliska innebörder. Den konkreta nivån handlar om död och förintelse och gör inte den här terrorhandlingen mer eller mindre ohygglig än andra. Den symboliska nivån får oss att sörja just detta attentat. Attentatet var tydligt riktad mot New York och USA. Och vi *”i såväl Indonesien och Brasilien som Sverige och Australien – har en särskild empatisk förmåga när det gäller USA”.*

5 Krönikörerna

Bilderna av de kollapsande tvillingtornen inspirerar till krönikor på de mest varierande teman, som förstas påminner mycket om de som förekommit på ledar- och kultursidorna.

”Världen blir sig aldrig lik”

Dagarna närmast efter terrorattentaten fylls många tidningar med närmast existentiella betraktelser, där skribenternas bestörtning över det inträffade klart framgår. Det fastslås för det första att attentaten riktade sig mot oss alla, och att de därför kommer att förändra allas våra liv. **Karin Thunberg (SvD 13/9)** konstaterar att *”detta är inte en angelägenhet för de närmast drabbade – detta är ett slag mot oss alla, oavsett var på jorden vi bor”* och fortsätter: *”Attacken mot USA blev en attack mot allas vår oskuld och naiva hoppfullhet”*. Krönikorna saknar inte ödesmättnad: *”Världen kommer aldrig att bli sig lik igen. Hämnad, vedergällningar, ytterligare blodspillan, oskyldiga offer och betydande politiska konsekvenser är morgondagens hot”*, skriver till exempel **Joachim Berner (Expressen 12/9)**.

Något som vittnar om den uppmärksamhet och upprördhet som terrorattentaten uppbådar, är att ingalunda enbart politiska krönikörer engagerar sig i ämnet. Flera sportkrönikörer kommenterar till exempel det inträffa

de. Mest kretsar det kring OS i Salt Lake City, vars hotbild förändras efter det inträffade. Krönikörerna är eniga om att OS ska hållas som planerat, annat vore att ge efter för terroristerna. **Torbjörn Petersson (DN 14/9)** menar också

att "ju fler dagar som går efter det ofattbara terrordådet desto tyngre blir argumenten att inte vika sig för våldet, utan låta idrotten fortsätta som vanligt".

Flera krönikörer skriver ur ett tydligt New York-perspektiv. **Mats Larsson (Expressen 21/9)** använder en lokal kontext för att tydliggöra hur staden påverkats: "Terrorattacken mot New York och Washington är för amerikaner som Estonia är för oss svenskar. Antingen känner man någon som dog eller så känner man någon, som känner någon som dog. Längre bort än så är inte katastrofen." Andra krönikörer bedrövas över att just New York – eller "det bästa vi åstadkommit hittills av mänsklig interaktion" som **Anders Westgårdh (AB 14/9)** kallar staden – har angripits. **Westgårdh** lämnar denna kärleksförklaring: "Jag älskar New York, men inte för att det är USA utan snarare tvärtom. New York är världen, USA är något annat och mindre. Därför känner jag mig personligt förorättad av angreppet. Min favoritstad knivhöggs i ryggen. Men den kommer att resa sig". **Mats Olsson (Expressen 12/9)** är inte sämre: "Det märkliga är att jag aldrig känt sån kärlek till New York som i går, aldrig känt sån längtan dit som nu." **Claes Britton (Expressen 17/9)** förklarar att han älskade Twin Towers, och drömmer sig tillbaks till dagar i New York innan han tvingas konstatera att det "oövervinnerliga Manhattan är snöpt och förnedrat".

"Snart smäller det"

I ovan nämnda krönika gör **Britton** också ett inlägg i en annan debatt – den om USA:s svar på attentaten. Hans bild är klar: "Så är det då dags för hämnden. USA:s primitiva machokultur tvingar landet att slå tillbaka med fruktansvärd kraft, mot vem kan väl egentligen spela mindre roll."

Därmed sluter sig **Britton** till en samling skribenter utan något vidare hopp om amerikansk återhållsamhet. "Vi kan bara hålla andan inför det som komma skall", basunerar **Herman Lindqvist i Aftonbladet (13/9)** och går några dagar senare (16/9) ett snäpp längre: "Tredje världskriget – snart smäller det". **Ernst Klein (Corren 13/9)** bär på samma oro: "Tisdagen var första dagen av det tredje världskriget. En orimlig överdrift? Det tror jag inte."

En som inte är lika drastisk är **Staffan Heimerson (AB 12/9)**. Han skriver att "vedergällningen lär bli massiv" och att vi kommer se blodiga repressalier, men inte krig. Även **Mats Larsson (Expressen 22/9)** skriver – när det mesta börjar tala för ett amerikanskt svar mot Afghanistan – att historien visserligen talar sitt tydliga språk vad gäller de mörka varningarna om krig, men att det också tål att "notera att de värsta domedagsprofetiorna sällan blir besannade". **Larsson** framhäver också att det faktiskt kan finnas ganska många afghaner som hoppas på en amerikansk invasion, eftersom en sådan kan komma att störta talibanerna.

"Värst av allt är Bush"

Diskussionen om det amerikanska svaret inbegriper ganska snart en diskussion om George W Bush som person. Bland de första ut är **Cecilia**

Hagen (Expressen 13/9) då hon förklarar att "Värst av allt just nu är George W Bush. (...) Insikten om att allas vår trygghet vilar i den mannens händer, den är förfärande." Efter att enligt egen utsago ha mött kraftiga läsarreaktioner reviderar hon denna position några dagar senare (20/9). Hon förklarar att motviljan mot Bush inte har något med USA att göra, innan hon erkänner att hon skulle sova lugnt om det var Bo Strömstedt som "hade fingret på atombombsknappen". Inte heller **Herman Lindqvist (AB 16/9)** verkar ha så mycket till övers för den amerikanske presidenten: "Jag är inte helt säker på att vi alla vill låta oss föras till George W Bushs Nya Sköna Värld, befolkad av Bushmän. Hur upprörda vi än kan vara över massmorden i New York och Washington, tror jag ändå inte att alla vill delta i detta rymdålderns korståg, där den rika och vita världen anförd av superkejsaren med vasaller, ska slå till mot tredje världen."

Presidentens ordval upprör. **Lars Ryding (SvD 18/9)** tycker att Bush passerat en retorisk gräns när han talar om "korståg". "Enligt en opinionsundersökning är det endast sex procent av befolkningen i USA som motsätter sig en militär vedergällning (...) Men retoriken från George W Bush blir alltmer krigisk. Han vill kanske övertyga de sista sex procenten också", skriver **Ryding**. Han tycker att Bush talar med ett språk "som ekar mer av en rykande revolver än en stor statsman". Men några dagar senare (**SvD 22/9**) har **Ryding** ändrat åsikt. "Borta var sheriffspråket och talet om 'korståg'", skriver **Ryding** om State of the Union-talet, som han tycker innehöll flera "formuleringar med avsevärd höjd".

En som har synpunkter på inte bara Bushs ordval är **Yrsa Stenius (AB 25/9)**. Förutom hans retorik, är hon också missnöjd med hans ansiktsuttryck och det icke kontaktbara intryck som hon tycker att han ger.

Mats Larsson (Expressen 23/9) tycker inte Bushs användande av ordet "korståg" ska uppfattas som illvilja mot islam: "Det är helt enkelt så han uttrycker sig, när han talar från hjärtat, utan manuskript. Oartikulerad har han alltid varit, därmed inte sagt att han är dum", skriver **Larsson** som rentav vill ge Bush visst beröm. Detta för att han snabbt och tydligt tog avstånd från hämndattacker mot muslimer, och för att han verkar ha förstått att skynda långsamt i det krig han förklarar. **Liza Marklund (AB 21/9)** håller nog inte med om detta. Hon önskar att Al Gore vunnit presidentvalet: "Nu sitter vi här och har mannen med amerikanskt rekord i avrättningar i Vita huset – och då snackar vi avrättningar av hans egna medborgare. Hur mycket empati har han för folket i Afghanistan? Inte mer än terroristerna hade för människorna i World Trade Center."

"Detta var hämnden"

Terrorismens orsaker i allmänhet och den utlösande faktorn till terrorattentaten mot USA i synnerhet, har varit flitiga diskussionsämnen inte minst på kultursidorna. Men även några krönikörer har berört detta ämne. De för fram tre olika förklaringsmodeller.

Den första – vilken också återfinns på ledarsidorna – säger att terrorismen främst kan förklaras av inhemskt bristande demokrati och rättvisa i de länder där terroristerna rekryteras. *”Usama bin Ladin själv är inte fattig och några av hans anhängare tycks ha rötter i välbärgade familjer. Men få tvivlar på att fattigdom och förtryck i tredje världen föder nya fanatiker”*, skriver exempelvis **Olle Lönnaeus (SDS 21/9)**.

Den andra säger att terrorismen beror på en djup värderingsklyfta mellan de fundamentalistiska terroristerna och den västerländska makten och opinionen. På kultur- och ledarsidorna har detta dragits till en diskussion om ett ”civilisationernas krig”, men riktigt så långt går ingen krönikör. **Mats Lundegård (DN 20/9)** påminner om att även terroristerna för logiska resonemang: *”Man behöver inte instämna i dessa analyser. Men man bör då och då ta dem till sig för att försöka förstå varför världshistorien tog en ny vändning i veckan som gick.”* **Carl Hamilton (AB 26/9)** uttrycker frustration över att det egentligen inte fanns något budskap i terrorattentaten. De ansvariga *”lämnar inga budskap eftersom de inte har något att säga oss, eller den västerländska civilisationen. (...) De vill inte övertyga oss om någonting”*.

Den tredje säger att terrorismen som riktades mot USA i grunden kunde förklaras med oförrätter som landet begått och begår. *”USA är världens största supermakt. USA koloniserar världen genom McDonalds, WTO, Walt Disney och Nato. USA ser sig själv som sanningen”*, skriver **Fredrik Virtanen (AB 13/9)** och fortsätter *”Bush kommer att ge hämnd för annars är han körd vid nästa val. Men detta var ju hämnden. Detta var hämnden för vad någon anser att USA gjort mot dem”*. **Yrsa Stenius (AB 13/9)** skriver snarlikt samma dag: *”USA av i dag är världens enda supermakt vars alla maktinstitutioner flåsar världsherravälde så att ingen tvekan råder vems glupska och materialistiska världsordning som gäller andra till efterrättelse.”*

”Tvångskommenderade att bli amerikaner”

En som ansluter sig till sistnämnda förklaringsgrund är **Jan Guillou (AB 17/9)**. Han anser att *”vi alla blev tvångskommenderade att vara amerikaner”* i samband med bland annat de tre tysta minuterna. Dessa kollektiva sorgemanifestationer var enligt **Guillou** helt omotiverade eftersom *”USA är den stora massmördaren i vår tid”* och några tysta minuter aldrig har hållits för dess offer. **Guillou** avslutar: *”Och terroristerna från den plågade och ständigt massmördande muslimska världen angrep av självklara skäl USA och inte Europa (...) för att de ville hämnas miljoner mördade.”* **Belinda Olsson (AB 19/9)** har tagit intryck av Guillous rytning: *”Jag är inte amerikan, jag lider med offren men jag lider också med de offer som råkat ut för USA eller andra länder. Men jag har aldrig fått höra att ’i dag är vi alla muslimer’, eller att jag i dag ska känna mig som en syster till folket i Irak eller Rwanda.”*

Britta Svensson (Expressen 21/9) visar däremot ingen förståelse för ståndpunkten hos **Guillou** och de andra skribenterna: *”Om de 19 kaparna sågs det att ’pengar var av allt att döma inget problem’. (...) Hur tänker de*

människor som tror att det är något slags vänsteråsikt att tycka att terroristerna egentligen för de förtrycktas talan?"

"Muslimer hatar terror"

Att islam och muslimer i sig inte ska lastas för attentaten, kommenteras av några krönikörer. **Robert Aschberg** (AB 13/9) reder ut begreppen: *"Eftersom en överväldigande majoritet av alla muslimer hatar terror lika mycket som vi andra, och anser att de har stöd för den åsikten i sin religion, skulle man rent matematiskt kunna kalla Bin Ladin en otrogen hund."* **Mats Larsson** (Expressen 15/9) betonar att det som Bush kallat för "det nya kriget" inte är början på en kamp mellan civilisationer, utan snarare på ett krig mot fanatismen. Det handlar alltså inte om kristendom och islam, och därför ska vare sig kristna eller muslimer stigmatiseras: *"Den strid som vi nu på sätt och vis alla dragits in i kan aldrig vinnas genom att vi förstör livet för den muslimske granne som har samma drömmar om lycka och trygghet som du och jag, och som ber till i grund och botten samma Gud."*

"Total förvirring, ingen struktur"

Den journalistiska bevakningen är en annan aspekt som flera krönikörer behandlar. Det verkar råda enighet om att **Sveriges Television** inte – i varje fall inte inledningsvis – lyckades särskilt bra med sin bevakning av terrorattacken. Anders Björkman upprörs i **Expressen** dels över SVT:s första nyhetssändningar, dels över ett debattprogram som han anser gick över styr. Han (Expressen 12/9) påpekar att SVT *"har ett samhällsansvar i dessa situationer. SVT tillhör det psykologiska försvaret (...). Efter gårdagens insats ska man nog se över denna del av det psykologiska försvaret"*. I stället berömmar **Björkman** TV4:s hantering. Den bevakningen ifrågasätter dock **Liza Marklund** (21/9): *"Skulle TV4 ha slängt alla program och reklam för tio miljoner om 5000 kurder dödade i en attack i Irak? Svaret vet vi ju. Naturligtvis inte."*

Ing-Marie Froman (Corren 22/9) rapporterar ifrån Paris att den franska debatten efter terrorattentaten känns mer nyanserad och infallsrik än den svenska, som verkar ha *"kört fast i ett sterilt för eller emot USA"*. **Susanne Ljung** (Expressen 19/9) är även hon missnöjd med den svenska debatten. Hon har tröttnat på den självcentrering hon de senaste dagarna märkt hos de journalistkolleger som poserat med sina New York-minnen: *"bristen på de spärrar som får somliga att ständigt betrakta sig själva som det nav kring vilken tillvaron snurrar kan stundtals få en att baxna. Som att använda en katastrof som fond för förhöjandet av sin identitet som cool kille. Och då spelar det ingen roll att erfarenheten av New York blott sträcker sig till några semesterresor. Eller att höjdpunkterna bestått av spritstinna besök på diverse barer i sällskap med andra svenskar"*.

6 Epilog – När motattacken kom

Den 7 oktober inleder militärenheter från USA och Storbritannien en attack på mål i Afghanistan. Syftet sägs vara att tillintetgöra fästet och fånga in de terrorister – Usama bin Ladin och hans al-Qaida-nätverk – som utpekats som huvudmisstänkta för attentaten. Under de följande dagarna kommenteras svarsattacken i ett antal artiklar.

Ledarsidorna

Egentligen är debatten efter USA:s svarsattack en förlängning på den debatt som pågått sedan terrorattentaten. I kommentarerna till svarsattacken diskuteras främst (1) dess rättfärdighet, (2) den svenska inrikespolitiken och debattens påverkan av svarsattacken, (3) situationen i Afghanistan. Detta är teman som förekommit i debatten redan innan svarsattacken.

1) Debatt om svarsattackens rättfärdighet

Ingen ledarsida ifrågasätter den principiella riktigheten i det militära ingreppet. I **DN** (9/10) förtydligar **Niklas Ekdal** hur han ser på svarsattacken: *"Felet är inte att världen ingriper mot talibanerna och matbombar afghanerna nu, utan att så få och missriktade insatser gjorts förut."* **Corren** (8/10) förkunnar att det är med *"sorg och oro vi nu tvingas konstatera att vedergällningen blivit verklighet"*, men tidningen är tydlig med vem man ger skulden för detta: *"Afghanistan har omkring 20 miljoner invånare. (...) Deras fanatiska ledare har nu dragit in dem i vad som kan bli nya år av svåra umbäranden."* **Sydsvenska Dagbladet** (8/10), som också ger talibanregimen skulden, tycker att ingreppet är ett försvarskrig snarare än ett anfällskrig. Och, uttrycker **SDS** vidare, *"alternativet – att avstå från militära motåtgärder – hade varit långt mer riskabelt"*. **G-P** (8/10) håller med: *"Varken USA eller omvärlden har stillatigande kunnat låta händelserna den 11 september passera utan att reagera."* **Expressen** (8/10) påpekar att *"försvaret av den verklighet som är vår och som vi vill leva i – det fria och öppna samhället – kräver att vi just nu drar en sådan skiljelinje. Attacken mot USA den 11 september var av en sådan omfattning och hade en så farlig avsändare att en kraftfull motattack är helt nödvändig"*. Tidningen hoppas också att anfallet ska innebära början på talibanernas fall.

Även **Correns Torbjörn Gustavsson** (9/10) – som under de gångna veckorna tillhört de mer bitska USA-kritikerna – är ovanligt mild i sin kommentar till svarsattacken. Han tycker det var bra att USA inte valde *"den primitivt blodtörstiga, blixtsnabba vedergällningsprincipen"* och att Bush också verkar beredd att ställa upp på humanitära åtgärder *"som kommer folket till del"*. Men en dag senare har **Gustavsson** skärpt sin hållning: *"Fortsatta flygbombningar över Afghanistan och militära angrepp mot Irak, eller något annat land som inte sluter upp helhjärtat bakom FN:s offensiv, har mycket litet med terroristbekämpning att göra."* **Aftonbladet** (8/10) medger att *"USA har rätt till självförsvar"*, men verkar ändå känna viss skepsis: *"För fredens och en ny världsordnings skull vore det dock klokare att välja 'rättvisa' framför 'hämd'."* Och **Helle Klein** (**AB** 8/10) upprörs över problemformuleringen: *"I skuggan av terrorkriget urholkas inte bara människors värde utan även ordens. Krig kallas fred, bestående frihet är lika med bombningar, försvar för demokratin sker tillsammans med diktaturer."*

Torbjörn Gustavsson påpekar i **Corren** (9/10) att *"USA bär en stor del av ansvaret för att Afghanistan blev ett tillhåll för extrema muslimska grupper"*. **Niklas Ekdal** (**DN** 9/10) håller inte med om att Washington skapade talibanregimen: *"Afghanistans civilisatoriska sammanbrott var en följd av Sovjetunionens krigföring."*

2) Debatt om Sverige och svarsattacken

Per Ahlin pekar i **DN** (10/10) på hur regeringen under de senaste veckorna och även i samband med svarsattacken agerat på ett sätt så att *"neutraliteten uttryckligen är överspelad"*. Detta trots att regeringen enligt **Ahlin** inte vågar lämna neutralitetstanken. **Ahlin** antyder alltså hyckleri: *"Göran Persson vet var Sverige hör hemma, och han räds inte att säga det."*

Annars verkar ledarkommentarerna mest upprörda över vänsterns argumentation kring svarsattackerna. Ett exempel är **Corren** (9/10), som ondgör sig över att vissa hävdar att det inte finns något globalt och folkrättsligt stöd för USA:s agerande. I artikeln hävdas att de som har sådana åsikter är många i miljö- och vänsterpartiets riksdagsgrupper. Att statsministern i denna fråga tar avstånd från sina samarbetspartier tycker **Corren** är bra: "Göran Persson har placerat socialdemokraterna på rätt sida om den nya klyftan i svensk politik." **Sydsvenska Dagbladet** (10/10) avfärdar det folkrättsliga argumentet mot svarsattacken: "Om folkrätten skall göra skäl för namnet får den inte innebära ett skydd för tyranner och terrorister." **SDS** tycker också (9/10) att samarbetspartierna "i den nuvarande världskrisen visar så dåligt omdöme", vilket tidningen kopplar till det ena partiets förflutna: "Schymans åsikter är mer beklämmande än förvånande. Det är svårt för ett parti som inte gjort upp med sitt kommunistiska förflutna att entydigt sluta upp kring försvaret för demokratin." Inte heller **Nerikes Allehanda** (10/10) tycker om vänsterns agerande: "Deras agerande förtjänar – till skillnad från pacifisternas – knappast någon respekt. (...) Man tar till orda helst när skuldbördan direkt eller indirekt kan läggas på ett västland."

Sifo-undersökningar visar att svenskarna stödjer svarsattacken, något som **SvD** (10/10) noterar. Tidningen irriteras av att mediebilderna vittnar om motsatsen: "när några av de vanligaste vänsterdemonstranterna i olika frontorganisationer samlas till möte, skapas intryck av att de skulle vara representativa för den tysta majoriteten. Så är inte fallet".

3) Debatt om situationen i Afghanistan

Nerikes Allehanda (9/10) hoppas att matbombningarna av Afghanistan ska ge resultat, medan **G-P** (9/10) menar att dessa matpaket "förslår inte långt".

Flera ledarsidor är eniga om att omvärlden begick ett misstag efter den sovjetiska kapitulationen, genom "att omedelbart glömma platsen" (**Expressen** 9/10). Ett upprepande av detta misstag vore enligt **G-P** (10/10) "näst intill brottsligt", och den här gången måste omvärlden enligt **Expressen** (9/10) ta "ett betydligt större ansvar för Afghanistans politiska framtid". **Jan Lindström** (**Expressen** 9/10) sätter dock inte mycket hopp till detta: "Det kommer att innebära en förpliktelse USA inte vill bära: Återuppbyggandet av ett splittrat Afghanistan, omhändertagandet av ett folk som genomlevat helvetet på jorden i mer än två decennier". **G-P** (10/10) tycker att FN har en nyckelroll i återuppbyggandet av landet, och att det ankommer på dem att "modernisera det folkrättsliga regelverket, så att det går att tillämpa på samtidens konflikter".

Kultursidorna

På **Expressens** kultursida höjer **Anders Ehnmark** den 8/10 ett varningens finger för den inledda operationen: "Om USA mot förmodan hittar terroristerna och ställer dem inför rätta så är allt gott och väl. En polisaktion har få något

emot. Men om precisionsbombningen liksom i Irak och Serbien slår sönder allt möjligt utan att lösa problemet så blir det bara ett helvete.” **Ehnmark** tror att kriget mot terrorismen mycket väl kan visa sig omöjligt att vinna. Redan i denna artikel anlägger han en tveksam underton inför svarsattacken, en underton som blir än tydligare i en spalt (**Expressen** 9/10) dagen efter.

Ehnmark kommenterar Bush, Blairs och Perssons budskap under svarsattackens första timmar. ”Man får hoppas att de har rätt. Men...”, inleder han ett antal stycken med, och låter sedan bara antyda att han är skeptisk till svarsattackens utgång. **Lennart Hagerfors** (**Expressen** 10/10) är inte skeptisk, snarare bara undrande, inför svarsattacken: ”När slagfältet kan vara var som helst, särskilt i människors skräckslagna sinnen, är segrar inte längre möjliga. Ändå attackerar nu världens rikaste och militärt mäktigaste land återigen en fattig nation på andra sidan jordklotet. Vad bråkar de om egentligen, dessa länder som i allt är varandras motsatser?”

I mer explicita ordalag diskuterar **DN:s Henrik Berggren** (9/10) det principiellt riktiga i svarsattacken. **Berggren** tycker att det finns tillfällen då våld är befogat även om oskyldiga löper risk att dödas eller skadas: ”En bombning av Auschwitz hade sannolikt välkomnats av lägerfångarna trots riskerna för deras eget liv. Men det är ett drastiskt och extremt exempel. Även om talibanerna och Usama bin Ladins terroriströrelse bär många av den europeiska fascismens kännetecken så är Afghanistan inte ett koncentrationsläger.” Förvisso utgör bin Ladin och talibanerna enligt **Berggren** ett hot mot demokratin, men han tycker det är dubbelmoral att Europa och USA inte reagerar på dessa hot ”Så länge de håller sig i sitt hörn”.

I **Sydsvenska Dagbladet** (8/10) tecknar professorn i islamologi **Jan Hjärpe**, en lång bakgrund till det uppkomna läget i Afghanistan. Vad USA:s uppgift enligt **Hjärpe** nu består i, är att ”vinna, eller åtminstone inte stöta bort, de folkliga opinioner i den muslimska världen, som man så grundligt ignorerat ända fram till den 11 september”.

Krönikörerna

Krönikörernas intresse för USA:s terrorbekämpning kvarstår. De krönikor som kommenterar operationen dagen efter att den inletts, bär alla spår av oro.

Mats Larsson (**Expressen** 8/10) tycker inte att anfallen lugnar den oro och ångest som kom med terrorattentaten den 11 september. Och bombningarna skänker ytterligare missmod: ”Säkert är att USA gjort allt för att undvika att skada civila, lika säkert är att civila kommit till skada.” **Gunnar Fredriksson** (**AB** 8/10) hoppas att operationen knäcker den aktuella terrorismen, men varnar för att ”krig (...) kan lätt sättas igång men får sedan sin egen dynamik, ofta icke avsedd från början”. **Britta Svensson** (**Expressen** 8/10) berättar att hennes tv-kväll blev förstörd när plötsligt George W Bush, Tony Blair och Usama bin Ladin – ”tre män som skrämmer mig” – dök upp i rutan. I vart fall den sistnämnda hade hon kunnat vara utan: ”Vem såg till att denna inspelning

(...) skickades ut i det internationella tv-nätet just i detta ögonblick?”, beklagar hon sig.

En annan som oroas är **Yrsa Stenius (AB 9/10)**. Hon var USA-kritisk i ett tidigt stadium efter terrorattentaten och ifrågasätter nu svarsattacken som sådan: *”Vem har bestämt att attacken mot WTC måste definieras i termer av ’ett krig’, ett anfall av militär natur som får och bör vedergällas enligt krigets folkrättsliga lagar?”* Även **Carina Stensson (SvD 9/10)** uttrycker tveksamhet inför USA:s hantering av terrorattentaten. *”Vapnen har talat. USA visar musklerna. Terrorism ska krossas. Och världen står enig – enligt den enda supermakten”,* skriver hon och antyder undfallenhet mot USA hos omvärlden: *”Men alternativet att USA inte skulle gå in på militär attack har knappt diskuterats, inte ens i ett tidigare fredsinriktat land som Sverige.”*

7 Slutsatser

Det är en vågad men inte överdriven gissning: En och annan redaktör och nyhetschef runt om i landet lutade sig sent på kvällen den 11 september tillbaka i redaktörsstolen och – givetvis inte utan att glömma den tragiska händelse som omringat dagen – pustade belåtet över förrättat värv. På bara några timmar hade redaktionen lyckats få färdigt det nummer som man redan visste skulle bli historiskt. Och det var sannerligen en bedrift.

Att det var en bedrift kan ingen ta ifrån redaktören, men frågan är om han egentligen borde ha varit riktigt så belåten. Den där septembereftermiddagen inleddes nämligen några veckor som kanske kommer att gå till svensk journalistisk historia. Men inte nödvändigtvis som en av de ljusare delarna.

Låt mig peka på tre problem som framkommit då jag studerat den tyckande journalistikens rapportering av terrorattackerna i USA. Det är tre problem som är mer än bara en dåligt rapporterad nyhet. Det är tre problem som jag menar tydligt illustrerar ett antal ganska fundamentala brister i det svenska massmediala klimatet.

Intellektuell homogenitet och spekulativ urflippning

Den intellektuella spännvidden har stor variation om man jämför ledarartiklar, kulturartiklar och krönikor. Ledarkommentarerna visar givetvis på skillnader mellan exempelvis oberoende moderata Svenska Dagbladet och oberoende socialdemokratiska Aftonbladet. Men sett i ett större perspektiv så uppvisar de också väldigt stora likheter. Höger- och vänsterskribenten använder i stort sett samma ingångsvärden, förklaringsmodeller och metaforer. Slutsatserna skiftar egentligen bara i nyans.

Man skulle kunna hävda att denna intellektuella homogenitet på ledarsidorna beror på den aktuella frågans art. Den berör grundläggande värderingar som får alla sunt tänkande demokrater att reflektera och dra slutsatser ungefär lika. Detta motsägs dock av det faktum att kultursidorna i den aktuella diskussionen visade en ansats till större intellektuell spännvidd. Här tillfördes diskussionen nya och olika vinklar och skribenterna vågade avvika från och höja sig över mainstreamspåret – i motsats till ledarsidorna, där positionerna låstes redan på ett tidigt stadium. Att kultursidorna inte lyckades fullt ut, beror på det som är dess stora brist: inläggen hade en klar slagsida åt vänster på den ideologiska skalan. Detta behöver inte alltid vara ett problem – en kultursida är ju inte nödvändigtvis bara idéer och politik. I det här fallet blev det dock det, eftersom diskussionen så småningom kom att kretsa kring områden där just ideologi och politik spelar en väsentlig roll.

Krönikorna skulle kunna sägas ha motsatt intellektuella spännvidd jämfört med den på ledarsidorna. Detta är dock en aning missvisande – krönikorna är nämligen inte alltid särskilt intellektuella. Det upphör aldrig att förvåna vad vissa krönikörer kan häva ur sig, och detta har blivit extra tydligt i samband med diskussionen som följt på terrorattackerna i USA. Tämligen osakliga analyser, förvånansvärt smaklösa påståenden och en sällsynt skådad självcentrering möter – givetvis med några lysande undantag – den som orkar harva sig igenom den stora högen av krönikor i ämnet.

Om man vore elak skulle man kunna påstå att de krönikörer som fullständigt flippat ur är dumma. Det tror jag dock inte är en korrekt beskrivning. Snarare är nog förklaringen den att krönikörerna är spekulativa – och lika hungriga karriärmänniskor som alla andra. Varför skriver **Aftonbladets** hippa påläggskalv **Fredrik Virtanen** en krönika där han poserar med hur ofta han reser till USA, samtidigt som han berättar hur mycket han föraktar USA? Kanske därför att just många USA-resor och ett benhårt amerikaförakt råkar vara gångbart för hans image. Varför är **Jan Guillou** och **Herman Lindqvist** så rabiata – nästan hatiska – i sina krönikor? Kanske därför att det handlar

om två journalistiska stjärnor som inte direkt är på uppåtgående längre, och att även journalister med ett antal bestsellermiljoner på banken vill fortsätta vara tillräckligt intressanta för att få skriva krönikor i Aftonbladet. Krönikörerna verkar pressa sig själva till de mest kontroversiella ståndpunkterna. Att säga det förbjudna – allt för att hålla sig kvar på banan.

Ledarsidor som kommenterar snarare än att vitalisera debatten, kultursidor med ideologisk slagsida och krönikespalter som utnyttjas i personliga karriärsyften. Detta är ett första problem i det svenska massmediala klimatet.

De tvärsäkra domarna

Mitten av september innebar de glömda ”soffpotäternas” återkomst. De satt där i tv-soffan och visste redan efter en timme vem som låg bakom dådet, hur man om hundra år skulle tolka det, och vilka konsekvenser det skulle få på världsekonomi och säkerhetspolitik, levnadssätt och välfärdssamhället. Men det var inte bara människor i tv som gick händelserna i förväg och gjorde spekulationer till sanning. Även många skribenter begick tidigt detta journalistiska misstag. Detta blev särskilt tydligt på tre sätt.

För det första i de dystopier som förmedlades de första dagarna efter terrorattentaten. Åtskilliga skribenter fastslog – utan någon som helst kritisk prövning – att det var en förändrad värld som hade fötts den 11 september. Det är visserligen möjligt att det kommer att visa sig sant. Men det är definitivt inte säkert. Det återstår att se vilka sociala, kulturella, politiska och ekonomiska konsekvenser terrorattentaten får. Att redan dagen efter utmåla det inträffade som en fundamental vändpunkt i mänsklighetens historia, kan mycket väl visa sig förhastat.

För det andra i diskussionen kring ett amerikanskt svar på terrorattentaten. Den journalistkår som i allt väsentligt ogillar George W Bush, hade nog inte väntat sig att han skulle dröja nästan fyra veckor med att svara – och att svaret då också skulle innehålla väsentliga humanitära element. Men dessa deras fördomar om Bush är ingen ursäkt för att de så tidigt talade om en förhastad och urskillningslös amerikansk hämndoperation som en självklarhet. Egentligen kan detta illustreras ganska enkelt: Åtskilliga skribenter undviker redan från början att tala om en amerikansk försvarsattack och är tydligen så pass övertygade om arten av ett amerikanskt svar, att de talar i termer om en amerikansk ”vedergällning” och ”hämndaktion”. Andra skriver att ondska aldrig kan bekämpas med ondska eller att terror kommer att föda mer terrorism. Dessa skribenter utgår alltså ifrån att hämnd- och inte skyddsmotivet kommer att bli vägledande i det amerikanska svaret på terrorattacken. Och detta svar kommer att vara både ont och skoningslöst. **Torbjörn Gustavsson** berättar i **Östgöta Correspondenten** (15/9) om ”vedergällningen, den bepansrade knytnäven”, **Aftonbladet** (16/9) skriver: ”Kriget kommer mycket snart. President Bushs hotfulla våldsretorik i går lämnar inte ett spår av tvivel.” En riktigt osmaklig utsaga står **Herman Lindqvist** för i **Aftonbladet** (16/9): ”ska alla dessa

miljoner förintas eller ska alla terrorist sympatisörer samlas i läger för omskolning eller i väntan på den slutgiltiga lösningen?”

För det tredje i spekulationerna om vem som är skyldig till dådet. Redan dagen efter terrorattentatet – alltså åtminstone två dygn innan den amerikanske utrikesministern Colin Powell utpekade Usama bin Ladin som huvudmisstänkt – verkar flera skribenter ha bestämt sig för att bin Ladin eller åtminstone någon muslim låg bakom. Detta tydliggörs i de många inlägg där terroristernas dåd förklaras med USA:s utrikespolitiska oförrätter och i vilka det inte råder någon som helst tvekan om att förövaren är en fattig muslim från tredje världen som frustrerats över Palestinas öde. Det ska senare visa sig att gärningsmännen mycket riktigt är muslimer, men ingalunda fattiga utan snarare från tämligen välsituerade förhållanden. Och varken Palestinafrågan eller världsfattigdomens orättvisor verkar primärt ha utgjort gärningsmännens motiv. Det är också ganska anmärkningsvärt att bin Ladin så pass tidigt och definitivt pekades ut. Detta med tanke på att skribenterna inte rimligen kan ha varit så välinformerade att de säkert kunde bedöma huruvida bin Ladin var skyldig eller inte.

Journalister som använder fördomar till att dra blixtnabba slutsatser och som betraktar spekulationer som om de vore sanningar. Detta är ett andra problem i det svenska massmediala klimatet.

Att ge terroroffer och muslimer skulden

Per Svensson gör den 23/9 ett träffsäkert inlägg på sidan 4 i **Expressen**. Han ifrågasätter förmågan att tänka logiskt hos många svenska intellektuella: *”Ett problem med en del vänsterintellektuella är att den gärna tänker i absoluta kategorier när den i stället borde relativisera (...) och gärna relativiserar när den i stället borde slå vakt om absoluta kategorier”*. **Svensson** har förmodligen rätt. Denna förutsättning får två konsekvenser. Dessa intellektuella – som också råkar vara frekventa i den debatt som följt på terrorattentaten – relativiserar det inträffade i New York och Washington, samtidigt som de kategoriserar muslimer och islam.

Jan Guillou konstaterar i sin famösa ”tvångskommenderings”-krönika att antalet döda vid terrorattentaten i USA, är en tredjedel av det antal som krävdes vid Israels anfall på Libanon i början av 1980-talet. Och då hölls enligt **Guillou** inga tysta minuter. Må så vara. Men som flera mer klarsynta skribenter påpekat kan man inte ställa två tragedier mot varandra på det sättet – ingendera blir ju mindre tragisk. I sin förlängning skulle just denna relativisering innebära att vi ger ett människoliv ett värde som är högre eller lägre än ett annat.

När **Jan Guillou** och hans gelikar går vidare med att förklara terrorattentaten som helt naturliga med tanke på USA:s uppträdande i den muslimska världen, är det framför allt en grov förolämpning mot befolkningen i den muslimska världen. Ponera att det – vilket man i sak definitivt kan diskutera – skulle vara sant, att USA:s politik är orsaken till fattiga och förtryckta muslimer

frustration. Legitimerar det någon att begå sådana ohyggliga dåd som man gjorde i USA? Nej, naturligtvis inte. Om man påstår att det är legitimt, säger man också att just fattiga och förtryckta muslimer är fullt i stånd att begå sådana handlingar. Detta är ett hån mot miljontals muslimer. Inte bara mot de förtryckta muslimer som öppet eller i hemlighet försöker nå frihet utan att ens fantisera om att använda våld, utan också mot de minst lika många fattiga muslimer som genom hårt arbete försöker förbättra livet för sig och sina närmaste. Frågan är om det inte rentav är ett rasistiskt utfall mot muslimer som folkgrupp.

Förklaringen att amerikanska övergrepp i den muslimska världen skulle ha orsakat terrorattentaten, är problematiska på ytterligare ett sätt. Alla skribenter verkar vilja betona att den uppkomna situationen inte får utmynna i ett krig mellan västerlandet och islam. Samtidigt inordnar sig skribenterna i just ett sådant tanke-system. För vad påstår man egentligen när man legitimerar terrorattentaten med att fattiga människor i Mellanöstern känner frustration över västerlandets behandling av dem? En sådan ståndpunkt är att okritiskt ansluta sig till den amerikanska statsvetaren **Samuel P Huntingtons** teori om just ett "civilisationernas krig" – en teori som skribenter ur alla ideologiska läger med illa dold sensationsförtjusning ständigt hänvisar till. I ena sekunden är de måna om att frikoppla konflikten från religionen, i andra sekunden låter de ändå antyda en koppling från religionen till konflikten.

Journalister som kategoriserar när de borde relativisera och relativiserar när de borde kategorisera. Detta är ett tredje problem i det svenska massmediala klimatet.